

School Dropout According to the Views of High School Leavers

Güzide BAYHAN

MEB, Feneryolu Public Education Center

Gülay DALGIÇ

Bahçeşehir University, School of Educational Sciences

Abstract

School dropout is an ongoing problem in Turkish Education System. While the existing studies on dropout in Turkey focus on reasons and intervention models of dropout in the primary school level of compulsory education, there is a shortage of research scrutinizing the dropout phenomenon in high school level. This study aims to determine the reasons of high school dropout from the perspectives of high school students who drop out of high school. The study is based on a qualitative research model, which is completed by a phenomenological approach. The study group is composed of 25 high school leavers who continue apprenticeship training in Vocational Training Centers in 2011-2012 in the four districts (Gölcük, Körfez, İzmit, Gebze) of Kocaeli. The participants were chosen by employing purposive sampling methods. Data were collected using semi-structured interviews, and content analysis was used in data analysis. Restricted by the experiences of participants, the reasons behind high school dropout were determined as academic failure, unwillingness and dislike of school, discipline and health problems. The study also strongly emphasizes the effects of students' relationships with their friends, teachers-administrators and families on the process of giving the decision to leave school.

Keywords: *school dropout, high school students, absenteeism*

SUMMARY

School dropout is described as a multi-dimensional loss both for the individual and the society (Kronick, 1994). The students, who are determined to drop out of school, make this decision during the high school years (Battin- Pearson, Newcomb, Abbott, Hill, Catalano & Hawkins, 2000). A dropout student is defined as someone between the ages of 12-23 who leaves education without a degree or with only a lower-secondary level degree (European Commission, 2006). School dropout, in this study, is described as leaving school, apart from not being able to attend school from time to time, because of individual or social reasons before graduation (Garrison, 1985). The reasons for school dropout can be due to individual problems resulting from personality traits of the individual as well as more general factors like economical problems (Mau, 1995).

Studies in different parts of the world reveal that school leavers are resulted from, getting lower salaries, being unemployed for a certain time, (Lamb, Markussen, Teese, Sandberg & Polese, 2011; OECD, 2001; Rumberger & Lamb, 2003; Solga, 2002), having weaker physical and mental conditions (Groot & Maassen van den Brink, 2007), and being inclined to crime (Lochner & Moretti, 2004; Owens, 2004; Rumberger, 1987). Therefore as school dropout rates increase, philistinism will become a bigger problem in the future (Alexander, Entwisle & Kabbani, 2001)

At the European Council of Lisbon 2000, it was agreed by the EU countries that by 2010 EU will become “*the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world, capable of sustaining economic growth with more and better jobs and greater social cohesion*” (OECD, 2009). In the 2012 OECD report entitled “*Equity and Quality in Education Supporting Disadvantaged Students and Schools*”, Turkey was reported as having 58 % of its adult population uncompleted their education and in the same report Turkey is listed in the last place among the 34 OECD countries.

Research on school dropout in Turkey mostly centres on elementary education (AÇEV, 2006; Gökşen, Cemalcılar & Gürlele, 2008; Özer, 1991; Özdemir & Taylı, 2008; Sezgin, 2009; Şirin & Uysal, 2007). Those existing studies scrutinize the phenomenon from different perspectives like; the reasons of drop out (AÇEV, 2006; Ataman, 2001; ERG, 2006; Kadi, 2000; Külahoğlu, 2001; Özer, 1991; Şimşek, 2011; Uysal, 2007), reasons for absenteeism (Kadi, 2000; Karataş 2003; Pehlivan, 2006), relation between absenteeism and academic achievement (Altinkurt, 2008), school dropout and crime (Kızmaz, 2010), school dropout and gender (Özer, Gençtanırım & Ergene, 2011), school dropout and family (Hoşgör & Smits, 2006; Şirin, Özdemir & Sezgin, 2009), and models to eliminate drop out (Karataş, 2003; Taylı, 2008). However, studies that focus on high school students’ drop out problem are very limited in scope and number (Altinkurt, 2008; Özer, Gençtanırım & Ergene, 2011; Şimşek, 2011).

Purpose of the Study

The purpose of the study is to determine the reasons of high school dropout from the perspectives of high school leavers.

METHOD

The study is based on a qualitative research model, which is completed by a phenomenological approach. An interview technique was employed for data collection. The study group is composed of 25 high school (6 female, 19 male) leavers who continue apprenticeship training in Vocational Training Centers in 2011-2012 in the four districts (Gölcük, Körfez, İzmit, Gebze) of Kocaeli. The participants were chosen by employing purposive sampling methods. Data were collected using semi-structured interviews. The data collection form which is composed of two parts was prepared by the researchers. The first part of the form has questions regarding the demographics of the participants and the second part comprises of 10 questions. The interviews took 20-25 minutes. At the end of each interview a Contact Summary Sheet was completed in order to summarize the details and the content of the interview (Miles & Huberman, 1994). All the voice recorded interviews were transcribed verbatim by the researchers. Analysis of the data

was done by employing the content analysis procedure suggested by Marshall and Rossman (1999). In order to ensure validity of the study, strategies developed by Lincoln and Guba (1985) were employed during the analysis.

FINDINGS & RESULTS

Restricted by the experiences of participants, the reasons behind high school dropout were determined as academic failure, unwillingness and dislike of school, discipline and health problems. The findings of the study reveal that while all the participants said their parents wanted them to go on education, more than half of the participants expressed that when they told their parents their intention of leaving school, they did not react or they did not do anything to persuade them not to leave school.

The findings show that participants feel their friends closest to themselves. Majority of the participants (17/25, 68 %) reported having poor relationships with their teachers and school administrators. Participants blame classroom population, teacher indifference and disrespectful teachers for their lack of communication with their teachers. After leaving the school, the participants' ideas and feelings about having education and attending to school seem to have drastically changed. 68 % of the participants regret about leaving the school, and wanted to start again if they had a chance. The basic ambition that motivates the participants to turn back to school was determined as "*finding a better job*". The study cannot give way to make a determination about the relation between gender and school dropout due to the sample size and the sampling restrictions.

DISCUSSIONS & CONCLUSIONS

According to the perspectives of high school leavers, the reasons behind high school dropout were determined as student based factors which mostly centre on academic failure, unwillingness and dislike of school, discipline and health problems, flirts with the opposite sex, several addictive behaviors, and inclination to violence. All of the participants of the study were school leavers from 9th grade. Research explains the accumulation of school leavers in the first years of secondary and high school due to the gathering of heterogeneous student population in a new school (Alexander, Entwistle & Horsey, 1997; Garnier, Stein & Jacobs, 1997).

Dropout rates are lower among students who have positive perceptions about their relationship with their teachers (Carbonaro & Gamoran, 2002; Catterall, 1998; Croninger & Lee, 2001; Koedel, 2008; Rumberger & Thomas, 2000). School wide used disciplinary actions are one of the most important reasons that damage the intercommunication of students with their social environment, and cause physical and emotional alienation of students from school in time. The "*frustration – self-esteem*" theory developed by Finn (1989) can explain the close relation between student ability/achievement and dropout rates. Therefore students exposed to physical suspension or students having no emotional alignment with school are more at risk of dropping out in their later school career (Fredricks et al., 2004, Entwistle et al., 1997, 2005; McNeal, 1999; Battin-Pearson et al., 2000; Archambault et al., 2009; Alexander et al., 2001; Rumberger & Larson, 1998; Rumberger, 1995). The study strongly emphasizes the effects of students' relationships

with their friends, teachers, administrators and families on the process of giving the decision to leave school.

Liseyi Terk Eden Öğrencilerin Tecrübelerine Göre Okul Terki

Güzide BAYHAN

MEB Feneryolu Halk Eğitimi Merkezi

Gülay DALGIÇ

Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Özet

Devamsızlık ve Okulu Terk Riski Durum Saptaması ve İhtiyaç Analizi Araştırma Raporu'nda Türkiye'de ve birçok ülkede okul terki ve devamsızlığın eğitim sisteminde büyük bir problem olarak görüldüğü belirtilmektedir (Öge, 2009). Bu konuda Türkiye'de var olan çalışmalar zorunlu eğitim kapsamına giren ilköğretim düzeyindeki terk nedenleri ve müdahale yöntemleri üzerinde yoğunlaşırken, lise terk sorunu üzerine araştırma eksikliği bulunmaktadır. Bu çalışmada liseyi terk etmiş öğrencilerin algularına göre, liseyi terk etme nedenlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma tarama modeline dayanan nitel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubunu 2011-2012 öğretim yılında Kocaeli'nde 4 ilçede (Gölcük, Körfez, İzmit, Gebze) bulunan Mesleki Eğitim Merkezlerinde çıraklık eğitimi alan ve liseyi terk etmiş 25 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama yöntemi olarak yüz yüze görüşme tekniği kullanılmış ve veri analizi aşamasında veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma katılımcılarının deneyimleriyle sınırlı olarak araştırma sonuçları lise düzeyinde okul terk nedenlerinin akademik başarısızlık, isteksizlik ve okulu sevmeme, devamsızlık, disiplin problemleri ve sağlık problemleri olduğunu göstermektedir. Çalışmada ayrıca öğrencilerin devamsızlık ve okul terklerinde arkadaş, aile ve öğretmen-yönetici etkisi vurgulanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Okul terki, lise öğrencileri, devamsızlık

GİRİŞ

Avrupa Birliği 2000 yılı Lizbon Konseyinde 2010 yılına kadar AB ülkelerinin dünyanın en büyük ve dinamik bilgiye dayalı ekonomisine sahip olmasına; AB sınırları içinde daha fazla ve daha iyi iş imkanları yaratılıp sosyal uyum sağlanarak sürekli ekonomik büyümeye olanak sağlama kararı alınmıştır. Bahsi geçen hedeflerin gerçekleşmesi için eğitim boyutuna temel taş görevi verilmiş ve bu bağlamda 2010 yılına kadar eğitim sisteminden lise düzeyinde bir dereceyi almadan ayrılan öğrenci sayısının, yarısı kadar azaltılması ise alınan bir diğer karardır (OECD, 2009). Eğitimdeki başarısızlıklar ve eğitim sisteminden erken ayrılma ve terk sorunlarına etkili müdahale yöntemleri geliştirilebilmesi için bu sorunların irdelenmesi tüm dünyada son 20 yıldır daha çok önem kazanmıştır.

Okul terki hem birey hem de toplum için önemli sorunlara yol açma potansiyeli taşımaktadır. Okul terki öğrencinin gelişimine ve uyumuna yönelik içerdiği risklerden dolayı bireysel, ekonomik ve kültürel zararlar nedeniyle de toplumsal bir sorundur (Özer, Gençtanırım ve Ergene, 2011). Okul terkinin yol açtığı sonuçlar dikkate alındığında çok yönlü bir kayıp olarak nitelendirilmektedir (Kronick, 1994).

Araştırmalar okulu terk etmiş kişilerin işsiz kalma olasılıklarının ve sürelerinin uzunluğunun ve daha az maaş alma olasılıklarının daha yüksek (Lamb, Markussen, Teese, Sandberg, Polesel, 2011; OECD, 2001; Rumberger ve Lamb, 2003; Solga, 2002), fiziksel ve mental sağlık durumlarının daha zayıf olduğunu (Groot ve Maassen van den Brink, 2007), gelecek nesillerde eğitimsizliğin daha büyük problem olacağını (Alexander, Entwisle ve Kabbani, 2001) ve suça daha fazla yöneldiklerini göstermektedir (Lochner ve Moretti, 2004; Owens, 2004; Rumberger, 1987).

Bireyin ruhsal ve zihinsel gelişiminin en önemli aşamalarından biri olan lise eğitiminin yoksul öğrenciler açısından incelendiği OECD (2012) raporunda okul terki konusunda Türkiye ile ilgili çarpıcı bulgulara rastlanmıştır. OECD (2012) tarafından yayınlanan "Eğitimde Eşitlik ve Kalite: Dezavantajlı Mağdur Okul ve Öğrencilerin Desteklenmesi" (Equity and Quality in Education Supporting Disadvantaged Students and Schools) eğitim raporunda Türkiye'deki yetişkinlerin yüzde 58'inin lise eğitimi tamamlamadığı ve bu oranla Türkiye'nin 34 OECD ülkesi arasında sonuncu sırada yer aldığı belirtilmektedir. Sayısal verilere de bakılacak olunduğunda durumun ehemmiyeti daha da dikkat çekmektedir. Bu verilere göre 2006-2007 öğretim yılında Türkiye genelinde ortaöğretim kurumlarına kayıt yaptıran öğrenci sayısı 959.390 iken (MEB, 2006-2007), 2009-2010 yılında mezun olması düşünülen bu öğrencilerin mezuniyet sayıları 662.894'e (MEB, 2009-2010) düşmüştür. Kocaeli ilinde aynı yıllarda ortaöğretime kayıtlı öğrenci sayısı 21.712 iken, mezun sayısının ise 14.608'e düştüğü ve buna göre aradaki farkın %30'dan fazla olduğu görülmektedir.

Sosyal yapı içerisinde ekonomik ve politik olarak yer almak, çoğu zaman lise ve üzeri eğitimi gerektirmektedir. Eğitim sistemindeki öğrencilerden okulu bırakmayı tercih edenler, bu kararlarını büyük çoğunlukla lise yıllarında uygulamaya koymaktadırlar (Battin-Pearson, Newcomb, Abbott, Hill, Catalano ve Hawkins, 2000). Okul terki AB tarafından 12-23 yaş arasında olup eğitim hayatını herhangi bir dereceyle bitirmemiş ya da sadece ortaokul derecesi almış kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır (European Commission, 2006). Bu çalışmada ise okulu terk (bırakma), okula zaman zaman devam edememekten farklı olarak, bireysel veya sosyal nedenlerden dolayı mezun olmadan okuldan tamamen ayrılmak olarak tanımlanabilmektedir (Garrison, 1985).

Yerli alanyazında okul terki ile ilgili araştırmalar daha çok ilköğretim düzeyinde yapılmışken (AÇEV, 2006; Gökşen, Cemalcılar ve Gürlesel, 2008; Özer, 1991; Özdemir, Taylı, 2008; Sezgin, 2009; Şirin ve Uysal, 2007) lise öğrencilerine yönelik araştırmalar oldukça sınırlıdır (Altınkurt, 2008; Özer, Gençtanırım ve Ergene, 2011; Şimşek, 2011). Alanyazın incelendiğinde okul terki sorununun okul terki (AÇEV, 2006; Ataman, 2001; ERG, 2006; Kadı, 2000; Külahoğlu, 2001; Özer, 1991; Şimşek, 2011; Uysal, 2007) ve devamsızlık nedenleri (Kadı, 2000; Karataş 2003; Pehlivan, 2006), devamsızlık ve okul başarı ilişkisi (Altınkurt, 2008), suç işleme (Kızmaz, 2010), cinsiyet (Özer, Gençtanırım

ve Ergene, 2011), okul terkini önleme (Karataş, 2003; Taylı, 2008); aile (Hoşgör ve Smits, 2006; Şirin, Özdemir ve Sezgin, 2009) gibi farklı boyutlarda incelendiği görülmektedir.

Yerli alan yazında okul terkinin altı boyutta ele alındığı görülmektedir (Ataman, 2001; Kadı, 2000; Külahoğlu, 2001). Bu boyutlar: (a) yöneticilerden kaynaklanan nedenler, (b) öğretmenlerden kaynaklanan nedenler, (c) aileden kaynaklanan nedenler, (d) çevreden kaynaklanan nedenler, (e) akademik kaygıdan kaynaklanan nedenler, (f) bireysel nedenlerdir. Okulu bırakma durumu, nedenleri açısından karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu durum yalnızca öğrencinin bireysel isteği ile ortaya çıkmamaktadır. Öğrencinin bilinçli tercihi dışında, öğrenciyi okulun dışına çeken nedenler olabileceği gibi, okulun sosyal ve fiziki şartlarındaki aksaklıklar ve sorunlar öğrencinin eğitim süreci dışına itilmesi şeklinde de sonuçlanabilmektedir. Öğrencinin okulu bırakması; bireysel açıdan kendi kişisel özellikleri ile ilgili olabileceği gibi, ekonomik yetersizlikler gibi daha geneli ilgilendiren faktörlerle de ilgili olabilir (Mau, 1995).

Okul terki sorununun araştırılmasında okula devamsızlık üzerine yapılan çalışmalar da aydınlatıcı etkiye sahip görülmektedir. Altınkurt (2008), devamsızlık nedenleriyle akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında öğrencilerin akademik performanslarıyla özürsüz devamsızlıkları arasında ters yönde bir ilişki saptamıştır. Araştırma sonuçları öğrencilerin devamsızlık nedenleri üzerinde etki sırasına göre şu nedenleri belirlemiştir: (a) okul yönetiminin etkisi (50%), (b) öğretmenlerin etkisi (40%), (c) çevreden kaynaklanan nedenler (25%), (d) kişisel nedenler (25%), (e) akademik kaygıdan kaynaklanan nedenler (<20%), (f) aileden kaynaklanan nedenler (20%).

Pehlivan (2006)'ın liselerde devamsızlığı yordadığı çalışmasında öğrenci devamsızlık sebepleri öğretmenler tarafından; ailevi (aile içi şiddet, kötü muamele, ailenin parçalanması, ailenin eğitim düzeyinin düşük olması vb.), eğitimsel (öğrencinin ilgi ve yeteneklerine uygun alanlara geçişlerine olanak sağlanamaması, öğretmenlerin öğrencinin ilgisini çekecek yöntemler kullanmaması, okul-aile iletişiminin yetersiz olması vb.) ve öğrenci kaynaklı (okul dışı arkadaş grubu, ergenlik sorunları, okul çevresinde öğrenciyi çeken sinema, kafe gibi etmenler) olmak üzere üç alt grupta ele alınmıştır. Aynı çalışmada öğrenci görüşlerine göre devamsızlık nedenleri ise okulda sıkılma, okulu ve dersleri sevmeme, arkadaşların özendirilmesi ve eğitimle ilgili beklentilerin olmaması olarak saptanmıştır. Araştırmanın en çarpıcı bulgusu, öğrenci devamsızlığının nedenleri konusunda öğrenci ve öğretmen algılarının birbirinden zıt olduğudur.

Okul terki sorunsalına etkili müdahale yöntemleri ve programlar geliştirmek ve uygulamak, konuyla ilgili değişkenlerin kapsamlı araştırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda araştırmacılar için okul terkindeki risk faktörlerinin belirlenmesi eğitim sisteminin iyileştirilmesinde önemli bir katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada liseyi terk etmiş öğrencilerin algılarına göre, lise terk nedenleri ve öğrencileri buna iten faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın amacını gerçekleştirmek için aşağıda verilen sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğrencilerin liseyi terk etmelerinde etkili olan faktörler nelerdir?

2. Liseyi terk eden öğrenciler öğretmen, yönetici ve aileleri ile iletişimlerini nasıl tanımlamaktadırlar?
3. Liseyi terk edip, çıraklık eğitimine devam eden öğrencilerin “liseye devam etme” konusundaki görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma, tarama modeline dayanan nitel bir araştırmadır ve nitel araştırma desenlerinden olgu bilime dayanmaktadır. Araştırmada olgu bilim araştırma metodlarının kullanılmasındaki amaç okul terki yaşamış öğrencilerin yaşamış hikâyelerine ve seslerine yer vererek bu süreçte yaşadıkları ortak tecrübeleri belirlemektir. Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden yüz yüze görüşme yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2011-2012 öğretim yılında Kocaeli’nde 4 ilçede (Gölcük, Körfez, İzmit, Gebze) bulunan Mesleki Eğitim Merkezlerinde çıraklık eğitimi alan ve liseyi 9. sınıfta terk etmiş 25 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme; amaçlı örnekleme yöntemlerinden benzeşik (homojen) örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada çalışma grubunun demografik özellikleri Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1

Çalışma Grubu ve Özellikleri

Katılımcı No	Cinsiyet	Yaş	Okuldan Ayrıldığı Yıl	En Son Okuduğu Sınıf	Liseye Devam Ettiği Süre
K1	Erkek	16	2010	9. Sınıf	1 yıl
K2	Erkek	17	2009	9. Sınıf	1 yıl
K3	Erkek	17	2010	9. Sınıf	1 yıl
K4	Kadın	17	2010	9. Sınıf	2 yıl
K5	Erkek	18	2008	9. Sınıf	2 yıl
K6	Erkek	19	2009	9. Sınıf	2 yıl
K7	Erkek	18	2009	9. Sınıf	1 yıl
K8	Erkek	18	2009	9. Sınıf	1 yıl
K9	Kadın	20	2006	9. Sınıf	2 yıl
K10	Erkek	19	2007	9. Sınıf	1 yıl
K11	Erkek	19	2010	9. Sınıf	2 yıl
K12	Erkek	17	2010	9. Sınıf	2 yıl
K13	Erkek	17	2010	9. Sınıf	2 yıl
K14	Erkek	18	2008	9. Sınıf	1 yıl
K15	Erkek	18	2009	9. Sınıf	1 yıl
K16	Erkek	18	2010	9. Sınıf	2 yıl
K17	Erkek	17	2009	9. Sınıf	1 yıl
K18	Erkek	17	2010	9. Sınıf	1 yıl
K19	Kadın	18	2010	9. Sınıf	1 yıl
K20	Kadın	17	2011	9. Sınıf	2 yıl
K21	Kadın	18	2009	9. Sınıf	1 yıl
K22	Erkek	17	2010	9. Sınıf	2 yıl
K23	Kadın	18	2009	9. Sınıf	2 yıl
K24	Erkek	19	2009	9. Sınıf	2 yıl
K25	Erkek	19	2008	9. Sınıf	1 yıl

Verilerin Toplanması

Görüşmelerde, araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu, ilgili literatüre dayalı olarak yarı yapılandırılmış 10 sorudan oluşmaktadır. Görüşme formu soruları Ek 1’de sunulmuştur. Görüşme formunun başına; cinsiyet, yaş, okuldan ayrılan yıl, okula devam ettiği süre hakkında kısa demografik bilgiler almak üzere bir bölüm eklenmiştir. Görüşmeler, okullar ziyaret edilerek, öğrencilerin uygun oldukları saatlerde ve okulların uygun gördüğü odalarda birebir olarak yapılmıştır. Görüşmeler öğrencilerin onayı alındıktan sonra ses kayıt cihazı kullanılarak yapılmış ve her görüşme yaklaşık 20-25 dakika sürmüştür.

Araştırma sırasında yapılan her görüşmenin ardından mülakat detayları ve içeriğini özetlemeye yönelik Mülakat İrtibat Özet Formu kullanılmıştır. Mülakat İrtibat Özet Formunu doldurma sırasında araştırmacılar yaptıkları görüşmeler sonrasında görüşmedeki temel kavramlar, temalar, öne çıkan olaylar vb. üzerinde yeniden düşünmüş ve bunları özetle yazıya dökmüşlerdir. Bu yöntem araştırmacılara görüşmedeki önemli noktaları not alarak, kodlama ve temalama sırasında başka bir uzmandan yardım alabilmelerini kolaylaştırmıştır (Miles ve Huberman, 1994).

Verilerin Analizi

Analiz aşaması için önce tüm görüşmeler yazıya geçirildi. Katılımcı kimliklerini açığa çıkarmamak için katılımcılara kod numaraları verildi. Ayrıca araştırmanın hiçbir bölümünde katılımcıların devam ettikleri Mesleki Eğitim Merkezleri ve terk ettikleri liselere ilişkin bilgi verilmemiştir. Araştırmada görüşme yoluyla toplanan nitel veriler, Marshall ve Rossman (1999)’ın önerdiği “içerik analizi” tekniği basamakları kullanılarak analiz edilmiştir: a) verinin düzenlenmesi, b) temaların ve kategorilerin bulunması, c) ortaya çıkan hipotezlerin veri ile karşılaştırılması, d) veriyi açıklamada alternatiflerin bulunması, e) raporlama. Çeşitli tablolarda sunulan veriler Miles ve Huberman (1994)’ın önerdiği şekilde katılımcıların direk ifadeleriyle desteklenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada, Lincoln ve Guba (1985)’nin geçerlik ve güvenirliliği sağlamak için geliştirdiği stratejiler kullanılmıştır. Buna göre araştırmanın geçerlik boyutunda “iç geçerlik” yerine “inandırıcılık”, “dış geçerlik” yerine de “aktarılabirlik” kavramları kullanılmıştır. Araştırmada iç geçerliği (inandırıcılık) sağlamak amacıyla uzman incelemesi stratejisi kullanılmıştır. Araştırmacılar kodlama ve temalama aşamasında Mülakat İrtibat Formları yardımıyla başka bir uzmanla bir araya gelerek önerisini alma yoluna gitmişlerdir. Araştırmanın dış geçerliğini (aktarılabirlik) sağlamak amacıyla veriler özgünlükleri korunacak şekilde katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılar yapılarak, yorum katmadan kullanılmıştır.

Araştırmada iç güvenirliliğin (tutarlık) sağlanması kapsamında görüşmelerde soruların benzer bir yaklaşımla sorulmasına, kayıtların aynı şekilde tutulmasına ve veri kodlaması sırasında aynı süreçlerin takip edilmesine özen gösterilmiştir. Araştırmanın dış güvenirliliğini (teyit edilebilirlik) sağlamak amacıyla, elde edilen sonuçların araştırmacıların öznel yargılarından arındırılıp arındırılmadığını test etmek için bir

uzmandan yardım alınmıştır. Bu uzman, araştırma sonuçlarını ham veriler ile karşılaştırarak teyit incelemesinde bulunmuştur.

BULGULAR

Araştırmada ortaya çıkan ana temalar ve alt temalar ile öğrencilerin konuya ilişkin görüşlerinden direk alıntılara yer verilerek değerlendirmeler aşağıda verilmiştir.

Öğrencilerin Lise Terk Nedenlerine İlişkin Görüşleri

Öğrencilerin okul terk nedenlerine ilişkin görüşlerinden edinilen bulgulara Tablo 3’de yer verilmiştir. Öğrencilerin okul terk nedenlerine ilişkin bulgular başarısızlık, isteksizlik ve okulu sevmeme, devamsızlık, disiplin problemleri ve sağlık problemleri boyutlarında öne çıkmaktadır. Tabloda görüldüğü gibi öğrencilerin verdikleri cevaplara göre, onları okul terkine yönelten en önemli sorunun başarısızlık olduğu görülmüştür.

Tablo 3
Öğrencilerin Okul Terk Nedenlerine İlişkin Görüşleri

<i>Ana Tema</i>	<i>Alt Temalar</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>Okul Terk Nedeni</i>	Başarısızlık	13	52,0
	Okulu sevmeme/istememe	5	20
	Devamsızlık	4	16,0
	Disiplin	2	8,0
	Hastalık	1	4,0
	<i>Toplam</i>	25	100,0

Çalışma grubuna ilişkin veriler incelendiğinde, çalışma grubundaki 25 öğrencinin 12’sinin (Tablo 1- 2 yıl liseye devam edenler) başarısızlık sonucu okuma haklarını kayb ettikleri, bu nedenle okuldan ayrıldıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin başarısızlık nedenlerinin başında derslere düzenli devam etmeme sorununun yer aldığı ve görüşmelerde bazı öğrencilerin derslerdeki başarısızlıklarını devamsızlıkla ilişkilendirdikleri görülmüştür. Başarısızlık ve devamsızlık birbirini etkileyen ve birinin olması durumunda diğerinin de gerçekleştiği bir sorundur. Öğrencilerin derse katılımında isteksiz olmaları da ders devamsızlığı kadar öğrenci başarısını olumsuz etkileyen bir faktördür. Bir öğrencinin konuya ilişkin aşağıdaki görüşleri öğrencilerin genelinin durumunu yansıtabilmektedir.

Başarısızlığımın nedeni sınıf ortamından kaynaklanıyordu. Arkadaşlar derslere katılmıyordu, biz de onlara uyunca öyle kaldık. Hocalar sessiz ol derlerdi ama biz yine de devam ederdik konuşmaya. Bazı derslerde yapardık bunları, bazı derslerde sessiz olurduk. İyi olan öğretmenlerin dersinde daha sessiz oluyorduk. (12)

Görüşme dökümlerinde öne çıkan diğer bir bulgu da, okul devamsızlığının temelinde güvenli bir okul ortamının olmaması ve kurum içinde etkili iletişimin

sağlanamamasından kaynaklanan sorunları işaret etmektedir. Bir öğrenci durumu şu sözlerle açıklamaktadır;

Sigara içmek ya da kız arkadaşla gezmek için okuldan kaçardık. Bir de kavga oluyordu. Başka sınıftan geliyorlardı, büyük sınıflardı ama gururumuza yediremiyorduk, küfür ediyorlardı biz de kavga ediyorduk. Bize bir laf söylenince dayanamiyorduk, git tuvalete diyorlardı orada kavga ediyorduk. Öğretmenlerimize söylessek daha kötü oluyordu, arkadaşlar toplanıyordu o zaman kavga etmek gerekiyordu. Konuşmayı denedik ama olmuyordu yine kavga ediyorlardı. Biz de kaçtı dedirtmemek için kavga ediyorduk. Bizim okul psikopat doluydu, her gün kavga olurdu. Bu okulda (öğrencinin devam ettiği mesleki eğitim merkezi) kavga yok ama orada biraz kızlara hava olsun diye kavga ediyorduk. (16)

K16'nın ifadelerinden de anlaşıldığı üzere öğrenciler arasındaki iletişimsizlik ve kendini ifade edememe, ifade şeklini kavgaya dönüştürmekte ve bu da okul güvenliğini sekteye uğrattırırken öğrencilerin okuldan uzaklaşmalarına sebep olabilmektedir. Okul içinde çıkan kavgalar sonunda öğrencilerin uzaklaştırma gibi disiplin cezaları almalarının yanında korku vb. sebeplerle disiplin nedeniyle okuldan ayrılmak zorunda kalan öğrencilerin tecrübeleri ise öğretmen-öğrenci ilişkisinin yetersizliğini göstermektedir. Öğretmenin kendini anlamadığını ya da anlamaya çalışmadığını belirten öğrencinin yaşadığı bu olay da okul ortamlarının güvensizliği üzerine düşündürücü niteliktedir.

Hoca bana ters düştü, dersimize giren bir öğretmendi. Ben onun dersini sevmiyordum, kimya dersiydi. Bize çok bağırdı. Ben onun dersinde yaramazlık yaptım o da dinle falan deyince ben de dinlemeyeceğim dedim dersini sevmiyordum o da seni bırakacağım dedi derslerim de çok iyi değildi. Sonra biz kavga ettik. Hoca benim üstüme yürüdü, küfür etti arkadaşlarımın içinde bana vurdu. O bana vurunca ben de ona vurdum. Sonra disiplinde okuldan atıldım. Disiplin kurulunda da anlattım (11).

Öğrencilerin başarısızlık ve devamsızlık nedenlerinin kaynakları incelendiğinde, öğrencileri olumsuz etkileyen en önemli nedeninin arkadaş kaynaklı olduğu (N:10, %: 40), bunu okul kaynaklı nedenler (N:7, %: 28), okumayı sevmeme (N: 3, %:12), bağımlılık (N:3, %: 12), ailevi sorunlar (N: 1, %:4) ve ortaöğretime geçiş sınavı (N: 1, %:4) ile ilgili nedenlerin izlediği görülmüştür.

Öğrencilerin okul devamsızlığına ve başarısızlığa neden olan arkadaşlık ilişkileri, arkadaşları arasında kendini daha iyi hissetme, onlara uyma zorunluluğu duyma gibi sebeplerle birlikte, karşı cinsle olan arkadaşlıkların da etkili olduğunu göstermektedir. Okul ortamında görüşmekten tepki alacağı endişesi ve görüşebileceği zamanın sadece okul saatleri olacağını düşünmesi öğrencileri okuldan uzaklaşmaya yöneltmektedir. Aşağıda görüşleri verilen bir öğrenci (6) devamsızlığın başarısızlığı getirdiğini belirtirken bunun da nedenini kız arkadaş ile görüşmek için olduğunu belirtmektedir.

İlk yıl 1.dönemde devamsızlıktan kaldım, 2. yıl başarısız oldum, devamsızlık yapıp dersleri takip edemedim o nedenle başarısızdım. İlk yıl devamsızlık nedeni arkadaş çevresi idi. Heves vardı çimizde kız arkadaşlarla zaman geçirmek için kaçtık. (6)

Öğrencilerin arkadaşları ile daha fazla zaman geçirme istekleri aynı zamanda onların iletişim kurma, paylaşımında bulunma ihtiyaçlarından kaynaklanmakta, kendini daha özgür görmekle birlikte aynı zamanda diğerlerinden geri kalmama, onlar gibi olma gereğini de beraberinde getirmektedir. Öğrencilerin bu durumu anlatan görüşleri aşağıda verilmiştir.

İlk yıl başladım, başarısız oldum ama 2. yıl arkadaş ortamı etkiledi. Kız arkadaşlarım benim erkek arkadaşım olmalı falan diye bana takılıyordu ben de düşündüm ailem kızar dedim ama sonra olabileceğini düşündüm erkek arkadaşım oldu. (4)

İlköğretim yıllarında, öğretmenleri ve aileleri öğrencilerle daha fazla ilgilenmekte ve onları takip etmektedir. Ancak liseye başlama ile birlikte hem öğrencilerin kendilerini daha özgür birey olarak görmeleri hem de ailenin, öğretmenlerin bu konuda öğrencileri onaylayıcı yaklaşımları öğrencileri devamsızlık ve başarısızlığa götürmektedir. Öğrenci (5) bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır;

Babam o yıl yurt dışına gitti. Babam gidince kendimi özgür hissettim. O nedenle her şeyi saldım devamsızlık yaptım, devamsızlığı kızlarla buluşmak için yaptım. Kız arkadaşım vardı ben bırakınca o da okulu bıraktı. Arkadaşın olunca kendini havalı hissediyorsun.(5)

Okul terkinde etkili olan diğer bir faktör ise okul kaynaklı sorunlardır. Okul kaynaklı sorunlar, öğrencinin istediği okul olmaması, okulda güvenli ortam olmaması ya da öğretmen ve idarecilerin öğrencilere olan olumsuz yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır. Öğrencinin istemediği bir okula gitmesi, dersleri başarılı olsa dahi okulu bırakmasında etkili olabilmektedir. Kayıtlarda yaşanan gecikmeden dolayı istemediği okula gitmek zorunda kalan öğrencinin (9) görüşleri aşağıda verilmiştir.

O okulu istemediğim için, bıraktım. Benim derslerle ilgili bir sorunum yoktu, devamlıydım okumak istiyordum amao okula alışamadım. (9)

Öğrencinin liseye devam etmek istememesi de başarısızlığı getirmektedir. Bazı öğrencilerin yaşadığı aile baskısı ile liseye başlaması sonucunda kısa zamanda devamsızlık ve okul terki gerçekleşmiştir.

Ailem istedi, ben istememiştim. Babam zorladı. I. Dönem biterken devamsızlıktan kaldım. (3)

Liseyi okumamı ailem istedi, ben istemedim aslında. 8. Sınıf bitince ben çalışmak istedim ama ailem liseye gitmemi istedi, belki onun için devamsızlık yaptım. (13)

Öğrencilerin Görüşlerine Göre Okul Terki Karşısında Ailelerin Yaklaşımı

Araştırmaya katılan tüm öğrenciler ailelerinin onların okumalarını istediklerini belirtmişlerdir. Okul terki karşısında ailenin yaklaşımına ilişkin görüşler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4
Okuldan Ayrılma Konusunda Ailenin Yaklaşımına İlişkin Görüşler

Ana Tema	Alt Temalar	N	%
<i>Okuldan Ayrılma Konusunda Ailenin Tepkisi</i>	Tepki göstermediler	7	28,0
	Kararıma karışmadılar	6	24,0
	Üzüldüler	6	24,0
	Çok kızdılar	5	20,0
	Nedenini sordular	1	4,0
Toplam		25	100

Tablo 4'te görüldüğü gibi ailelerin çocuğun okumasını istemesine rağmen katılımcıların yarısından fazlasının ailesi, okul terki karşısında tepki göstermemiş ve öğrencinin devam etmeme kararına karışmamıştır.

Ailelerin çocuklarının liseyi okumalarını istemelerine karşı, okul terki öncesinde devamsızlık ve başarısızlık durumunda herhangi bir düzeltici/önleyici yaklaşımda bulunmaması ya da okul terki durumunda katılımcılardan yarısının ailesinin tepki göstermemesi, ailelerin de okumaya olan yaklaşımları hakkında ipuçları vermektedir. Henüz ergenlik çağındaki bir öğrencinin okuldan ayrılma, işe başlama gibi hayatı ile ilgili kararları vermesi ve ailenin bu duruma karışmaması, beklenen bir durum değildir. Diğer taraftan okul terki yapan çocuk işe girmekte ve eve ek gelir sağlamaktadır. Bu durum ailelerin okul terki karşısındaki tepkisizliğinin nedeni olarak düşünülebilir. Öğrencilerin konuya ilişkin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ailem benim kararlarımı ses çıkarmaz, ben sanayiye gideceğimi söyledim öyle işe başladım. (3)

...babam sordu neden gitmeyeceksin diye, ben de İngilizce zor dedim, geçemem dedim, oda sen bilirsin dedi. (4)

Ailem hiç tepki göstermedi. Biraz kızdılar ama öyle okula falan gelmezlerdi. (18)

Bir şey demediler. O olayda olduğu için ses çıkarmadılar ayrıldığıma. Annem keşke yapmasaydın dedi ama babam bir şey demedi, çünkü o istemiyordu. (23)

Diğer taraftan okul terki karşısında ailesinin tepki göstermesi, kızması da diğer grupta olduğu gibi bir şeyleri değiştirmemiş ve çocukları çalışma hayatına girmişlerdir. Okul terki; ailenin çocuğu işe yöneltmesinden kaynaklanabilirken, okul hayatında başarısız olan öğrencinin kendini bir alanda gösterme isteğinden de kaynaklanabilmektedir. Öğrencilerin bu durum hakkındaki görüşleri aşağıda verilmiştir;

Devamsızlıktan kalınca evde herkes bana karşı oldu babam çok kızdı onların öfkesine karşı sinirlendim ve mahcup oldum yaz tatilinde çalıştım

okumam gerektiğini düşündüm ama başaramadım. Şu an kendime güven duyuyorum. O zaman kendime inanmıyordum. (6)

Evdeler çok kızdı ben de çok pişman oldum ve sanayide çalıştığım için çok pişman oldum. (8)

Öğrencilerin Okulda Kendine Yakın Gördüğü Kişilere İlişkin Görüşleri

Öğrencilerin okul ortamına uyumları ve diğer kişilerle olan iletişimi okulda kalma ya da okuldan ayrılma kararlarını etkilemektedir. Tablo 5'te Öğrencilerin okulda kendilerine yakın gördükleri kişilere ilişkin ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 5
Öğrencilerin Okulda Kendine Yakın Gördüğü Kişiler

Ana Tema	Alt Temalar	N	%
<i>Okulda Kendine Yakın Gördüğü Kişiler</i>	Arkadaşlarım	14	56
	Öğretmenim	3	12
	Hiç kimse	4	16
	Arkadaşlarım ve bazı öğretmenlerim	4	16
	Toplam		25

Tablo 5'de de görüldüğü gibi doğal olarak öğrencilerin çoğunluğunun arkadaşları ile daha yakın oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Bir öğrenci (25) arkadaşları ile yakınlığını ve öğretmenleri ile olan uzaklığını şu sözlerle açıklamaktadır.

Arkadaşlarım vardı, iki tane öğretmenim vardı onlara yakındım. Ama sorunlarımı falan konuşmazdım, sorunlarımı ben hallederdim. Diğer öğretmenlerim şöyle böyle. Sınıf öğretmenimiz sınıfta toplu olarak konuşurdu, üstüne alınan alınırdı. İlköğretimde ilgilenen öğretmenim çok oldu ama ben yapamadım. Lisede öyle konuşma ilgilenme olmazdı. Düz lise, okul çok kalabalıktı, sınıf 40 kişiydi. Edebiyat dersinde iyidim de matematikte olmadı. Okulda bir öğretmenim benimle konuşsa, ilgilense ben ona söz vermiş olsam, başarırdım, erkek adam sözünden dönmez. (18)

Öğrencinin bu açıklamaları onların hala ilgiye olan ihtiyaçlarını göstermektedir. Oysa lise döneminde öğretmenlerin akademik yöne daha fazla ağırlık vermesi ve ilköğretimden sonra karşılaştığı bu duruma alışmaya çalışan öğrenci için özellikle 9. sınıf zor gelmekte ve terk oranları artmaktadır.

Öğrencilerin Okuldaki Öğretmen ve İdarecilerin Yaklaşımına İlişkin Görüşleri

Öğrencilerin okulda öğretmen ve idarecilerle olan ilişkilerine ilişkin bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

Okulda öğretmen ve idarecilerin yaklaşımlarına İlişkin Görüşler

Ana Tema	Alt Temalar	N	%
Okulda öğretmen ve idarecilerin yaklaşımları	Diyalogumuz yoktu	7	28
	Sinirliydim	7	28
	Sorun yoktu, normal	7	28
	İlgisizlerdi	4	20
Toplam		25	100

Tabloda da görüldüğü gibi, öğretmen ve idarecilerle ilgili olumsuz algıya sahip öğrenci sayısı araştırma katılımcılarının çoğunluğunu (18/25, %76) oluşturmaktadır. Öğretmenleri ile diyalogu olmadığını belirten öğrenciler bu durumu sınıfların kalabalık olmasına, öğretmenlerin sert ve ilgisiz olmasına ve öğretmenlerin kendilerine saygılı olmamasına dayandırmaktadırlar.

60 gün okula gitmedim hiç kimsede aramadı. Bazen öğlen başka okula gidiyoruz orada hemen polis geliyor. İdarecilerimiz iyiydi, işlerine özen göstermiyorlardı. (7)

Aşağılanmışlık duygusu yaşayan öğrenci, öğretmen ve idarecilerinden kendisinin gösterdiği gibi saygı görmek istediğini belirtmekte ve bulunduğu duruma ilişkin algısının ne kadar olumsuz olduğunu düşündürmektedir;

Bizim gösterdiğimiz saygıyı onlarda göstereceklerdi belki daha farklı olurdu. Biz hep aşağı görüyorlardı. Bizim kötü olmadığımızı onlara göstermeye çalışıyorduk ama olmuyordu. İdarecilerde aynıydı. Durduk yere dayak yiyorduk, sebebi yoktu. (14)

Dersin öğretmenine alışamayan öğrenci o derse karşı da iticilik duymaktadır. Ayrıca öğretmenlerin öğrencinin öğrenmesi için yerine getirmeleri gereken sorumlulukları yapmadığında öğrenci derse öğrenememekte ve derse, öğretmene karşı daha tepkisel duygular içine girebilmektedir. Bu durumu yaşamış olan bir öğrenci, yaşadıklarını şu sözlerle açıklamaktadır;

Öğretmenlerimle konuşuyordum ama kimya öğretmenimden nefret ediyordum, sınavından da kötü alıyordum. Hoca çok sinirli birisiydi, hiç bir şey söyleyemiyordum. Derse gelip yazdırıyor. Haftada dört ders var, hep yazdırıyor evde çalışın diyordu. Sınavda da zor soruyordu, yapamıyorduk. Sevdiğim dersin hocası iyi olunca dersler daha iyi oluyordu. (11)

Kendi davranışlarına karşı özeleştiri yapan bir öğrenci (2), öğretmen ve idarecilerin iyi davrandıklarını ve haylaz davranışlar sonucu da onlardan dayak yediğini gayet doğal karşıladığını açıklaması oldukça dikkat çekicidir.

Biz okulda öğretmenlere ve idarecilere kötü davranıyorduk ama onlar bize iyi davranıyordu. Md. Yardımcısı bazen döverdi. Bizim arkadaşlar arasında disipline gitmek saygınlık kazandıyordu, daha popüler oluyorduk. Bu da bizim hoşumuza gidiyordu. Dayak bizi düzeltmeye yaramıyordu. (2)

Öğretmen ve idarecilerle bir sorun olmadığını belirten öğrenci aynı zamanda onların yaklaşımlarına ilişkin açıklamada bulunmakta ve onların ilgisine olan ihtiyacını da dolaylı olarak şu sözlerle açıklamaktadır;

Bir sorunum yoktu. Onlarla konuşmaya çekiniyordum. Rehber öğretmen vardı ama ben yine de çekiniyordum. Onlarla daha rahat konuşabilmeyi isterdim, arkadaş gibi sorunlarımı onlara anlatabilmeyi isterim. (4)

Öğrencilerin Okul/ Eğitim/ Okula Devam Etme Hakkındaki Görüşleri

Öğrencilerin okul terki sonrası okuma hakkındaki görüşleri onların okul terki nedeniyle yaşadıkları pişmanlıkları göstermektedir. Öğrencilerin yarısından çoğu (%68), bugün durumu yeniden değerlendirdiğinde okumaya devam etmek istediğini belirtmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin okumaya devam etme isteğinin altında yatan nedenler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7

Öğrencilerin Okula Devam Etme İsteğinin Nedenlerine İlişkin Görüşleri

Ana Tema	Alt Temalar	N	%
<i>Okula Devam İsteğinin Nedenleri</i>	Okumak daha rahat/çalışmak zor	8	32
	Daha iyi bir iş bulmak	7	28
	Ehliyet almak	3	12
	Lise mezunu olmak	1	4
	Toplam		19

Öğrencileri okula devam etmeye güdüleyen nedenlerin başında (%28) “daha iyi bir iş bulmak” olduğu görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı çalışma grubu, okul terki yaşamış ve bununla birlikte çalışma hayatına girmiş öğrencilerden oluştuğu için öğrenciler çalışma hayatını yakından tanımakta ve iyi şartlarda çalışacakları bir iş bulmayı eğitim görmekle ilişkilendirebilmektedirler. Öğrencilerin durumu açıklayan görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Okusaydım daha iyi bir işim olurdu, bu kadar zorluk yaşamazdım. Düzenli bir hayatım olurdu. O zaman yaptıklarım hataydı. Yanlış yaptım biliyorum şimdi gitsem doğru düzgün devam ederim. (5)

Okuma isteğinin daha iyi bir iş bulmak amacıyla olduğu gibi okumanın daha iyi olduğunu belirten katılımcılar bu durumu kendi yaşlıları ile kıyas yaparak değerlendirmekte ve yaptıkları tercihlerin sonucuna yine kendilerinin katlanması

gerektiğini düşünmektedirler. Öğrencilerin konuya ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

....çünkü okusaydık böyle sürünmezdik. Çalışmak daha zor. (13)

O zaman istemiyordum, şimdi çok pişmanım. O zamanlar öğretmenlerin iftirası zoruma gitti, beni yalancı olarak yargıladılar. Şimdi benim yaşımdakiler okula gidiyor sonrada çıkıp geziyorlar. Okula gitseydim ailemle daha fazla zaman geçirebilirdim. Çalışınca hep dört duvar arasında kalıyorum. (25)

Okulu terk etmiş gençlerin iş yaşamına kolaylıkla girmesi ve bunun için göstermesi gereken herhangi bir çaba olmaması öğrencileri okumaya gerek olmadığı düşüncesine götürebilmektedir. Bir öğrencinin konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir;

Şimdiki işim bana göre daha iyi. Oku diyorlar ama okuyunca da üniversite mezunu bizim okuduğumuz okulda temizlikçi. Okuyunca bir şey olacağı yok bence. Ben meslek lisesine gitmek istedim ama puanım yetmeyince gidemedim. (22)

Şimdi ben düşündüm, hadi okuduk lise bitti ne olacak, iş sahibi de olamayacağım. Onun için bende mesleğe girdim. (10)

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin lise terk nedenlerinin başında öğrenci kaynaklı sorunlar gelmektedir. Bunlar; başarısızlık, okuldan ve derslerden sıkılma, devamsızlık, karşı cinse duygusal bağlanma, çeşitli alışkanlıklar, sorunlar karşısında şiddete başvurma, disiplin ve sağlık sorunları olarak kendini göstermektedir. Akademik başarısızlık bu nedenler arasında en etkili olarak görülmüştür. Öğretmen ve idarecilerin öğrencilere yaklaşımlarında şiddete başvurmaları, onur kırıcı sözler sarf etmeleri de hem öğrencilerin okuldan uzaklaşmalarına hem de öğrencilerin öğretmenlerine karşı disiplin suçu işlemelerine neden olmaktadır. Çoğu öğrencinin okulda öğretmenler ve idarecilerle diyaloglarının olmaması ve birbirlerine karşı kayıtsızlık hissi, sorunların başında gelmektedir. Lise öğrenimi süresince, öğrencilerden sadece üç tanesinin, sorunları ile ilgili olarak rehber öğretmen ya da sınıf öğretmeni ile görüşmüş olmaları da onların yalnızlığını göstermektedir. Araştırmada okulu terk eden öğrencilerin birçoğunun ekonomik durumlarının çok iyi olmamasına rağmen okulu terk etmelerindeki temel nedenlerden biri ekonomik problemler olarak direkt ortaya çıkmamaktadır. Ancak şu unutulmamalıdır ki lise okul terki arkasında yatan sebepler tek tek ve birbirinden bağımsız değildir. Bu sebeplerin birbiriyle nasıl iç içe etkileşimde olduğu Şimşek (2011)'in araştırma sonuçlarında da öne çıkmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencilerinin % 17'sinin eğitim hayatının bir döneminde okulu bırakmayı düşündükleri; okula devam eden öğrenciler arasında okulu bırakma eğiliminin en fazla lise 3. sınıfta görüldüğü; kız öğrencilerde erkek öğrencilere oranla okulu bırakma eğiliminin belirgin biçimde düşük olduğu; çok çocuklu ailelerden gelen lise öğrencilerinin okulu bırakma eğilimlerinin az çocuklu ailelerden gelenlere

oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Şimşek, 2011). Okul terki nedenleri üzerine yapılan birçok araştırmada ailedeki çocuk sayısı okul terkinde temel neden olarak saptanmazken, aynı değişkenin okul terki eğilimini artırdığı saptaması ise farklı birçok değişkenin okul terki eğilimi olay üzerinde etkisi olabileceğini göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin tamamı 9. sınıfta yani lise 1. sınıfta okulu bırakmış olması dikkat çekici olmakla birlikte şaşırtıcı değildir. Lise başlangıcı öğrenciler için ilkokul ve ortaokul evresinden farklı olarak daha çok özgür hissettikleri, gelecekleri için mesleki seçimler yaptıkları yani önemli kararlar aldıkları bir dönemdir. Bu dönemde hem öğrenciler hem de aileler için ilköğretimden gelen takip ve uyarılma alışkanlığı devam ederken, ilkokul ve ortaokuldaki takip ve uyarı sistemi aslında çok zayıflamış bir haldedir. Öğrenciler çok fazla sayı ve çeşitte dersle karşı karşıya kalırlar. Ayrıca araştırmalar okul terkinin orta ve lise düzeyinde 1. sınıflarda yoğunlaşıyor olmasını ilk yılda heterojen bir grup öğrencinin yeni bir okulda toplanmasına bağlamaktadırlar (Alexander, Entwistle ve Horsey, 1997; Garnier, Stein ve Jacobs, 1997). Tüm bu süreç de onları şaşırtmakta ve zorlamaktadır. Bu nedenle öğrenci lisede okuma ve okumaya devam etme kararını aslında 9. sınıfta vermektedir. Anne Çocuk Eğitim Vakfı tarafından yapılan bir araştırmanın (AÇEV, 2006) bulgularına göre Türkiye’de okul terki izleme sistemi olmadığından okul terki açısından belirlenmiş risk grupları algılanması bulunmamaktadır. Ancak bu kapsamda okula devamsızlık ve okulda başarısızlık okul terki riski taşıyan öğrencileri gösterebilmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerden 6’sının kadın, 19’u erkek olması okul terki-cinsiyet ilişkisini akla getirmektedir. Araştırma, örneklem seçimi ve örneklem büyüklüğü nedeniyle okul terk ve cinsiyet arasında bir saptama yapmayı mümkün kılmazken literatürde cinsiyet ile okul terki arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda da ortak bir görüşe varılmadığı görülmektedir. Bazı çalışmalar erkeklerin okul terke daha eğilimli olduklarını belirtirken (Stearns ve Glennie, 2006; Wylie ve Hunter, 1994), başka bir grup çalışmada kızların okul terki olasılığının daha yüksek olduğunu belirtilmekte (Croninger ve Lee, 2001; Goldsmith ve Wang, 1999; Rumberger, 1995), ve diğer bir grup çalışmada ise cinsiyetle okul terki arasında bir ilişki olmadığı öne sürülmektedir (Battin-Pearson vd., 2000; Koedel, 2008; Lee ve Burkam, 2003).

Araştırma sonucuna göre öğrencilerin okula devam ettikleri süre içinde öğretmen ve idarecilerle iletişimlerinin olmaması/zayıf olması da öğrencinin başarısı ve okula devam kararını olumsuz yönde etkileyen bir faktördür. Okuldaki öğrenci-öğretmen ilişkisinin kalitesinin önemini vurgulayan araştırmalar, öğretmenleri hakkında olumlu algıları olan öğrencilerin okul terk oranlarının düşük olduğunu göstermektedir (Carbonaro ve Gamoran, 2002; Catterall, 1998; Croninger ve Lee, 2001; Koedel, 2008; Rumberger ve Thomas, 2000). Öğretmenlerin sınıf içinde olumlu tutum ve davranışları öğrencilerin okula bağlılığı üzerinde olumlu etki yaparken; öğretmenin sınıf içindeki otoriter tavrı, öğrencilerle olan iletişiminin yetersizliği, öğrenciden yetenekleri üzerinde performans beklemesi gibi etmenler, devamsızlık gibi istenmeyen davranışlara neden olabilmektedir (Altunkurt, 2008; Ataman, 2008). Özer, Gençtarım ve Ergene (2011) tarafından yapılan araştırmada, öğretmen desteği ve anti sosyal davranışlar etkileşiminin okulu terk etme riski üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek düşük ya da orta düzeyde olduğunda anti sosyal davranışların okulu terk etme riskini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca okulda uygulanan disiplin cezaları, öğrencinin

arkadaşları, öğretmenleri ve okul yöneticileriyle olan iletişimlerinin bozulmasına, akademik başarısızlığa uğramasına ve zaman içinde de fiziksel ve duygusal olarak okuldan uzaklaşmasına etki eden önemli etmenlerdendir. Finn (1989)'in geliştirdiği düşük performansın düşük özdeğer bilincine yol açtığı “hayal kırıklığı-özdeğer” modeli de bu durumu açıklayabilmektedir. Bu nedenle fiziksel uzaklaştırma alan ya da duygusal olarak okulla bağlantısını koparmış öğrenciler en yüksek okul terki riski taşıyan öğrenci grubu olarak tanımlanmaktadır (Fredricks vd., 2004, Entwistle vd., 1997, 2005; McNeal, 1999; Battin-Pearson vd., 2000; Archambault vd., 2009; Alexander vd., 2001; Rumberger ve Larson, 1998; Rumberger, 1995).

Öğrencilerin okula devam etme isteğine ilişkin ulaşılan sonuçlara göre, katılımcıların üçte biri devam etmek istemekte, devam etmek isteyenlerin ise bir kısmı bunu ehliyet almak için istemektedir. Yani araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık yarısı hala okula devam etmek istememektedir. En az iki yıl önce okulu bırakmış öğrencilerle yapılmış olan bir araştırma sonucuna göre, okulu bırakmış olan öğrencilerin, özellikle tam zamanlı iş bulabilmiş olanlar başta olmak üzere, genel olarak hayatlarından memnun olduğu gözlemlenmiştir (Dekkers ve Claassen, 2001). Bu durum, lise diploması olmaksızın iş dünyasında yer edinebilmenin ve çok erken yaşta iş dünyası içinde eğitimden alternatif bir yaşam biçimi olabileceği şeklinde yorumlanabilmektedir.

Lise birinci sınıf öğrenciler için okul kariyerleri ve gelecekleri ile ilgili bir karar verme ve bu kararlar yaşamaya başladıkları ilk yıl olma özelliği göstermektedir. Bu nedenle 9. sınıfların mevcudunun belirli bir sayı üzerine çıkmamasını, her 9. sınıfta çok iyi birkaç öğrencinin olmasını sağlamak, derse giren hocaların dağılımına da bu bağlamda özen göstermek alınabilecek önlemler arasındadır.

Oluşturulacak bir “erken uyarı sistemi”yle 9. sınıftaki tüm öğrencilerin çeşitli değişkenler boyutunda sistematik ve yakından izlenmeye alınması ve risk altında tespit edilen öğrencilerin belirlenip okul çapında müdahale modelleri oluşturulması önem arz etmektedir.

Rehberlik servisleri özellikle terk riski taşıyan öğrencilerin tespiti ve doğru yönlendirilmesi konusunda daha etkili çalışmalıdırlar. Öncelikli olarak öğrencinin liseye devam edip edemeyeceği, mezun olacağı ilköğretim okulunda belirlenerek aile ve öğrenciye açıklanmalıdır. Böylelikle en az bir yıl daha boşa zaman ve kaynak israfının önlenmesi sağlanabilecektir.

Okul terk riski taşıyan öğrencilerin velileriyle sık sık iletişime geçilip öğrencinin durumu ile ilgili sürekli bilgilendirme yapılmalı ve velilere bu konuda gerekli müdahaleleri yapabilmeleri için bilgilendirme ve rehberlik toplantıları yapılmalıdır. Öğrenciler çok istedikleri halde, puanları yeterli olmadığı için meslek liselerine gidememektedirler. Mesleğe yatkın olan öğrencilerin mesleki eğitimi daha erken tanıyabilmeleri ve mesleki eğitime katılabilmeleri için önlem alınmalıdır.

Öğretmen ve idarecilerin öğrencilere yaklaşımları gözden geçirilmelidir. Akademik açıdan yetersiz olan öğrencilere, okullarda ücretsiz destek programları düzenlenmesi de, başarmak için çaba gösteren öğrenciler için fayda sağlayacaktır.

KAYNAKLAR/REFERENCES

- AÇEV (2006). Türkiye’de ilköğretim okullarında okulu terk ve izlenmesi ile önlenmesine yönelik politikalar (Haz: F. Gökşen, Z. Cemalcılar & F. Gülselel). İstanbul: AÇEV Yayını.
- Alexander, K. L., Entwistle, D. R. & Kabbani, N. S. (2001). The dropout process in life course perspective: Early risk factors at home and school. *Teachers College Record*, 103, 760–822.
- Alexander, K. L., Entwistle, D. R. & Horsey, C. (1997). From first grade forward: early foundations of high school dropout. *Sociology of Education*, 70, 87–107.
- Altınkurt, Y. (2008). Öğrenci devamsızlıklarının nedenleri ve devamsızlığın akademik başarıya olan etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*. Nisan
- Archambault, I., Janosz, M., Fallu, J-S. & Pagani, L. S. (2009). Student engagement and its relationship with early high school dropout. *Journal of Adolescence*, 32, 651–670
- Ataman, A. (2001). Sınıf içinde karşılaşılan davranış problemleri ve bunlara karşı geliştirilen önlemler. *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar* (Ed. Leyla Küçükahmet). Ankara: Nobel.
- Battin-Pearson, S., Newcomb, M. D., Abbott, R. D., Hill, K. G., Catalano, R. F. & Hawkins, J. (2000). Predictors of early high school dropout: a test of five theories. *Journal of Educational Psychology*, 92, pp. 568–582.
- Carbonaro, W. J. ve Gamoran, A. (2002). The production of achievement inequality in high school English. *American Educational Research Journal*, 39, pp. 801–827.
- Catterall, J. S. (1998). Risk and resilience in student transition to high schools. *American Journal of Higher Education*, 106, pp. 302–333.
- Croninger, R. G. & Lee, V. E. (2001). Social capital and dropping out of high school: Benefits to at-risk students of teachers’ support and guidance. *Teachers College Record*, 103 (4), 548-581.
- Dekkers, H. & Claassen, A. (2001). Dropouts-disadvantaged by definition? A study of the perspective of early school leavers, *Studies in Educational Evaluation*, 27, 341-354.
- Entwistle, D. R., Alexander, K. L. & Olson, L. S. (1997). *Children, Schools, and Inequality*. Boulder, CO: Westview.
- Entwistle, D. R., Alexander, K. L. & Olson, L. S. (2005). First grade and educational attainment by age 22: a new story. *American Journal of Sociology*, 110, 1458–1502.
- ERG (2006). Türkiye’de ilköğretim okullarında okulu terk ve izlenmesi ile önlenmesine yönelik politikalar. (Haz: F. Gökşen, Z. Cemalcılar, F. Gürlelel) İstanbul.
- European Commission (2006). *Detailed Analysis of Progress towards the Lisbon Objectives in Education and Training: analysis of benchmarks and indicators?* Brussels: European Commission.

- Finn, J. D. (1989). Withdrawing from school. *Review of Educational Research*, 59, 117–142.
- Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C. & Paris, A. H. (2004). School engagement: potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74, 21–43.
- Garnier, H., Stein, J. & Jacobs, J. (1997). The process of dropping out of high school: a 19-year perspective. *American Educational Research Journal*, 34, 395–419.
- Garrison, D. R. (1985). Predicting dropout in adult basic education: Using interaction effects among school and nonschool variables. *Adult Education Quarterly*, 36(1), 25–28.
- Goldschmidt, P. & Wang, J. (1999). When can schools affect dropout behavior? A Longitudinal multilevel analysis. *American Educational Research Journal*, 36, 715–738.
- Gökşen, F., Cemalcılar, Z., Gürlesel, C.F. (2006). *Türkiye’de ilköğretim okullarında okulu terk ve izlenmesi ile önlenmesine yönelik politikalar*. İstanbul: ERG.
- Groot, W. & Maassen Van Den Brink, H. (2007). The health effects of education. *Economics of Education Review*, 26, 186–200.
- Hoşgör, A. G. & Smits, J. (2006). Effects of family background characteristics on educational participation in Turkey. *International Journal of Educational Development*, 26, 545–560.
- Kadı, Z. (2000). *Adana ili merkezindeki ilköğretim okulu öğrencilerinin sürekli devamsızlık nedenleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karataş, g. (2003). İlköğretimde Sürekli Devamsız Öğrenciler Sorunu ve Çözüm Önerileri. *Eğitim ve Denetim Dergisi*, 1(1). http://ggurses2.tripod.com/ogretmenler1/dev_ogr.htm sitesinden 13 Mayıs 2012 tarihinde alınmıştır.
- Kızmaz, Z. (2010). Cezaevine girme sıklıklarına göre suçlular: Karşılaştırmalı bir araştırma. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 5(4), 571–607.
- Koedel, Cory, (2008). Teacher quality and dropout outcomes in a large, urban school district, *Journal of Urban Economics*, 64(3), 560–572.
- Kronick, R. F. (1994). The imperative of dealing with dropouts: theory, practice and reform. *Education*, 114 (4), 530–538.
- Külahoğlu, Ş. Ö. (2001). Öğrenci Davranışlarını Etkileyen Sosyal ve Psikolojik Faktörler. *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar* (Ed.: Leyla Küçükahmet). Ankara: Nobel Yayınları.
- Lamb, S., Markussen, E., Teese, R., Sandberg, N. & Polesel, J. (2011). *School dropout and completion*. New York: Springer.
- Lee, V. E. & Burkam, D.T. (2003). Dropping out of high school: the role of school organization and structure. *American Educational Research Journal*, 40, 353–393.
- Lincoln, YS. & Guba, EG. (1985). *Naturalistic inquiry*. Newbury Park, CA: Sage.

- Lochner, L. & Moretti, E. (2004). The effect of education on crime: evidence from prison inmates, arrests, and self-reports. *American Economic Review*, 94, 155–189.
- Marshall, C., & Rossman, G. R. (1999). *Designing qualitative research*. Newbury Park, CA: Sage.
- Mau, W.C. (1995). Educational Planning and Academic Achievement of Middle School Students: A Racial and Cultural Comparison. *Journal of Counseling & Development*, 73 (5), 518–526.
- Mcneal, R. (1999). Parental involvement as social capital: differential effectiveness on science achievement, truancy, and dropping out. *Social Forces*, 78, 117–144.
- MEB (2006-2007). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim*. TC. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Resmî İstatistik Programı Yayını. Ankara.
- MEB (2009). *İlköğretimde Devamsızlık ve Okulu Terk Riski Durum Saptaması ve İhtiyaç Analizi*. Ankara.
- MEB (2009). *İlköğretimde Devamsızlık ve Okulu Terk Riski Durum Saptaması ve İhtiyaç Analizi*. Ankara.
- MEB (2010-2011). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim*. TC. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Resmî İstatistik Programı Yayını. Ankara.
- MEB (2006-2007). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim*, TC. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Resmî İstatistik Programı Yayını. Ankara
- MEB (2010-2011). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim*. TC. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Resmî İstatistik Programı Yayını. Ankara
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Pub.
- OECD (2012). *Equity and quality in education: Supporting disadvantaged students and schools*. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264130852-en> web adresinden 12 Şubat 2012 tarihinde edinilmiştir.
- OECD (2001). *Transition from Initial Education to Working Life*. Paris: OECD.
- Owens, J. (2004). *A review of the Social and Non-Market Returns to Education*. Wales: Education and Learning Network.
- Öge, K. (2009). *Devamsızlık ve okulu terk riski durum saptaması ve ihtiyaç analizi araştırma raporu*. MEB-İGM. ve UNICEF.
- Özer, A., Gençtanırım, D., Ergene, T. (2011). Türk lise öğrencilerinde okul terkinin yordanması: Aracı ve etkileşim değişkenleri ile bir model testi. *Eğitim ve Bilim*, 36 (161), 302-317.
- Özer, M. (1991). İlköğretim okulları ikinci kademe (ortaokul) öğrencilerinin öğrenimi terk etme sorununun analizi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Pehlivan, Z. (2006). Resmi genel liselerde öğrenci devamsızlığı ve buna dönük okul yönetimi politikaları (Ankara İli örneği). *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Rumberger, R. W. & Larson, K. A. (1998). Student mobility and the increased risk of high school dropout. *American Journal of Education*, 107, 1–35.

- Rumberger, R. W. & Thomas, S. (2000). The distribution of dropout and turnover rates among urban and suburban high schools. *Sociology of Education*, 73, 39–67.
- Rumberger, R. W. (1987). High school dropouts: A review of issues and evidence. *Review of Educational Research*, 57 (2), 101-121.
- Rumberger, R. W., & Lamb, S. (2003). The Early Employment and further Education Experiences of High school Dropouts: A Comparative Study of the United States and Australia. *Economics of Education Review*, 22(4), 353-366.
- Rumberger, R.W. (1995). Dropping out of middle school: a multilevel analysis of students and schools. *American Educational Research Journal*, 32, 583– 625.
- Solga, H. (2002). Stigmatization by negative selection. Explaining less-educated people's decreasing employment opportunities. *European Sociological Review*, 18, 159–178.
- South, S.J., Haynie, D.L. & Bose, S. (2007). Student mobility and school dropout. *Social Science Research*, 36, 68-94.
- Stearns, E. & Glennie, E. J. (2006). When and why dropouts leave high school, *Youth & Society*, 38, 29–57.
- Şimşek, H. (2011). Lise Öğrencilerinde Okulu Bırakma Eğilimi ve Nedenleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1).
- Şirin, H., Özdemir, S. ve Sezgin, F. (2009). Okulu terk eden çocukların ve velilerin okul terkine ilişkin görüşleri: Nitel bir inceleme. *XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*. 1-3 Ekim, İzmir: Ege Üniversitesi.
- Taylı, A. (2008). Eğitim Sisteminde Önemli Bir Sorun: Okulu Bırakma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30).
- Uysal, A. (2007). *Ortaöğretimde okulu bırakma olgusunun sosyolojik analizi: Kütahya örneği*. 105K149 Nolu Proje raporu. Ankara: TÜBİTAK.
- Wylie, V. L. & Hunter, W. A. (1994) The dropout problem: can schools meet the challenge? *NASSP Bulletin* 78(74), 74–80.

Ek 1. Görüşme Formu

1. Liseyi bırakma nedenin nedir?
 2. Seni liseyi bırakmana neden olan soruna iten nedir?
 3. Okulda kim/leri kendine yakın olarak görüyordun? Neden?
 4. Okulda öğretmen ve idarecilerin yaklaşımları nasıldı ve nasıl olmasını isterdin?
 5. Okuman konusunda ailenin yaklaşımı nasıl idi?
 6. Ailenin okuldan ayrılman karşısında tepkisi ne oldu?
 7. Şimdi sana imkan verilse liseye yeniden gitmek ister miydin? Neden?
 8. Aradan bu kadar zaman geçtikten sonra, okuma hakkında şimdiki düşüncelerin nelerdir?
 9. Kendi çocukların olduğu zaman onların okumasını ister misin? Çocuğuna karşı bu konuda nasıl bir anne/baba olurdun?
 10. Çevrendekiler (anne, baba, öğretmen, arkadaş) ne yapsaydı sen okulu bırakmazdın?
-

İletişim/Correspondence

Güzide BAYHAN
Feneryolu Halk Eğitimi Merkezi
34710 Kadıköy-İstanbul
Tel: 0 216 3377756
guzidebayhan@gmail.com

Gülay DALGIÇ
Bahçeşehir Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Beşiktaş-İstanbul
Tel: 90 212 381 5328
glydalgic@gmail.com